

Píše Bernd Hamacher

(E*forum, 28. 11. 2016)

V oboru dějin germanistiky lze v posledních letech zaznamenat velké pokroky. Poté, co stál ve středu zájmu vývoj teorií a dějiny institucí, dostává se v novější době pozornosti praxi oboru na bázi konkrétních příkladů. Především skupině badatelů kolem hamburského historika vědy Hanse-Haralda Müllera vděčíme za zpřístupnění obsáhlých neotištěných pramenů, mezi nimiž vyniká korespondence učenců z ustavující fáze této disciplíny. V rámci řady *Beiträge zur Geschichte der Germanistik* (Příspěvky k historii germanistiky) vydávané Jensem Hausteinem a Uwem Mewesem nyní **Hans-Harald Müller** a **Mirko Nottscheid** editovali a komentovali **korespondenci Wilhelma Scherera s Augustem Sauerem, Bernhardem Seuffertem a Richardem Mariou Wernerem z let 1876 až 1886** – vyšla pod titulem *Disziplinentwicklung als community of practice* (Vývoj disciplíny jako *community of practice*). Tím se pohled opět stáčí více k Rakousku a Schererově škole, přičemž je vidět nejen přímé následovnictví – počínaje seminářem zřízeným Schererem v letech 1872/73 ve Straßburgu –, ale i „nepřímé“ následovnictví cestou „transferu poznatků“, které předcházelo vlastnímu studiu u Scherera“ (s. 26) – např. prostřednictvím Ericha Schmidta. Hlavní tezí přitom je, že dějiny novější německé literatury „získaly jako obor jasnější kontury teprve jako ‚community of practice‘ v rámci Schererových seminářů a sítě jeho žáků“ (s. 39), i když tato disciplína nakonec nedosáhla akademického uznání jako literární historie, ale jako filologie (srov. s. 41). Tím lze také stvrdit tezi, že nejambicióznější a nejobsáhleji odůvodněné návrhy „ke zřízení a zformování novější německé filologie v bádání a nauce“ byly koncipovány v Rakousku, přesněji ve Vídni a tam také „byly mnohem rychleji a důsledněji uskutečněny než v říši“ (s. 46).

V úvodu vydavatelé načrtávají biografie čtyř germanistů, fáze jejich setkávání a spolupráce a jejich významné vědecké počiny. V Seuffertově případě vyčnívají přípravné práce k (nevydané) Wielandově biografii a v Sauerově případě k (také nerealizované) biografii Stiftera. V některých případech vede snaha připomenout odborné veřejnosti jejich zásluhy k přepointování. V souvislosti s vyzdvížením Seuffertovy spolupráce v redakčním kolegiu výmarského vydání Goethova díla se tu takto dočteme, že „svazky k *Noten und Abhandlungen zum besseren Verständnis des westöstlichen Divans* (Poznámkám a pojednáním k lepšímu porozumění Západovýchodního dívánu) [recte: *zu besserem Verständnis des West-östlichen Divans*] (1895 [recte: 1888]) a *Utrpení mladého Werthera* (1899), které Seuffert sám obstaral, jsou ještě dnes považovány za mistrovské kousky tohoto počínu“ (s. 29). Wertherovský svazek výmarského vydání nicméně už podle měřítek tehdejší goethovské filologie za „mistrovský kousek“ zrovna označit nelze, protože kvůli

edičnímu principu textu poslední ruky byla za základ vydávaného textu zvolena druhá verze románu z roku 1786, takže se k první verzi z roku 1774 lze skrze lematizovaný aparát dostat jen s obtížemi. Toto zásadní editorské rozhodnutí u výmarského vydání bylo v rozporu s úsilím o přiměřenou filologickou interpretaci mladého Goetha – úsilím do značné míry iniciovaným právě Schererem. V komentovaném rejstříku recenzované edice je *Werther* uveden s titulem vydání z roku 1786 (*Die Leiden des jungen Werther* místo *des jungen Werthers*), nicméně opatřen rokem prvního vydání 1774.

Vzhledem k časovému ohraničení svazku Schererovou smrtí v roce 1886 jsou významné vědecké počiny jeho žáků zmíněny pouze v úvodu, ale nejsou už dokumentovány editovanou korespondencí. Sauerovi bylo v době Schererovy smrti 30, Seuffertovi 33 a Wernerovi necelých 32 let. Svazek tedy neskýtá žádné nové informace o Sauerově pražském období, s výjimkou jednoho, nicméně významného detailu z doby, jež mu předcházela. V roce 1881 ještě panovaly protesty vůči Sauerově povolání do Prahy. Pražský germanista Johann von Kelle Sauerovi sdělil, že na fakultě, především u „přírodovědných kolegů“, existují výhrady: „Nedávno jeden člověk vyprávěl, jak slyšel, že se Sauer před odchodem do Lvova zavázal, že se naučí polsky. Z toho jedni vyvozují, že je maskovaným Polákem, druzí jsou toho názoru, že když sem přijde, naučil by se také česky, pokud si to budou Češi přát. Takového muže, vykládající třetí, tu nemůžeme potřebovat“ (s. 332, pozn. 2).

Vlastní zásluha svazku – a tím také oprávnění skončit Schererovou smrtí – spočívá v tom, že se během pouhého desetiletí mezi lety 1876 a 1886 „vytvořily podstatné obrysy ‚typického‘ profilu literárního historika Schererovy školy“ (s. 37), které jsou významné i nad rámec vědeckých biografií tří zde zmíněných osobností. Náleží sem mj. „hledání ‚životního básníka‘“ následující po etablování na akademické půdě (s. 38).

Neustálý předmět diskuse představovala v Schererově korespondenci s jeho žáky otázka, v jakém rozsahu musí být filologické výzkumy přizpůsobeny také pro široké publikum, jak to požadoval Scherer – a v čemž se s ním např. Erich Schmidt shodoval (srov. s. 74n., pozn. 1). Zde je patrná Schererova snaha o emancipaci nové vědy, a to především ve stylu výkladu, od starší německé filologie určované dosud metodou. Živé debaty rozpoutala také otázka biografické metody a principů psaní biografie – v souvislosti s názorem, že vrcholem germanistické akademické dráhy by měla být velká biografie jednoho spisovatele. Zvláště kvůli pozdějším obviněním z ‚pozitivismu‘ Schererovy školy si zaslouží být připomenuto Schererovo varování před utopením se v hojnosti materiálu (srov. s. 330, pozn. 3). Na tomto podstatném detailu se obzvlášť výstižně ukazuje, jak velice byli ‚zakládající otcové‘ této disciplíny špatně pochopeni pozdějšími generacemi.

V neposlední řadě korespondence skýtá vysvětlující informace ohledně materiální životní situace germanistického dorostu v 80. letech 19. století. Tak si např. Sauer 1. ledna 1884 nařiká, „že nemůžu ze svého akademického příjmu vyžít“ (s. 346). K vylepšení příjmu sloužila mj. vydavatelská činnost, která očividně nebyla vykonávána z důvodů vědeckého vyprofilování, ale kvůli honoráři.

Celkově si sbírka může pro dějiny germanistiky nárokovat modelový charakter. Stejně jako měly být filologie a literární historiografie v zakládající fázi disciplíny spojeny a spjaty s životopisným zájmem, tak i zde tvoří interpretace pramenů a historiografie oboru plodnou syntézu. Zdokumentovat po konstituování disciplíny postupně podobným způsobem také různé metodické ‚zvraty‘ nejen v teoretických programatických spisech, ale také je podložit odpovídajícími, např. biografickými prameny – to představuje bezpochyby deziderát. Nelze přitom dostatečně litovat faktu, že v současné studijní struktuře nejsou ani ediční filologie, ani dějiny věd všude pevně ukotveny v základním studijním programu. Kdyby práce jako tato vedly k širšímu přehodnocení této skutečnosti, bezesporu by splnily svou nejušlechtlejší úlohu.

Přeložila Petra Grycová

Hans-Harald Müller/Mirko Nottscheid (eds.): *Disziplinentwicklung als community of practice. Der Briefwechsel Wilhelm Scherers mit August Sauer, Bernhard Seuffert und Richard Maria Werner aus den Jahren 1876 bis 1886* (Beiträge zur Geschichte der Germanistik, sv. 6). Stuttgart: Hirzel, 2016, 419 s.

www.ipsl.cz